

Könyvtár- és információ- tudomány

Általános kérdések

1/2018

ROCHLIN, Nick: Fake news : belief in post-truth. – Bibliogr. In: Library hi tech. – 35. (2017) 3., p. 386-392.

Álhírek: hit, tények és az igazság utáni korszak

Információ; Információáramlás; Információs műveltség; Információs társadalom

Jelenleg annak a folyamatnak lehetünk szemtanúi, ahogy a közösségi média átveszi a hagyományos hírszolgáltató médiumok helyét – a Facebook immár a hírfogyasztás elsődleges forrásává vált az emberek többsége számára. Ezzel összefüggésben megváltozott az is, mit tekintünk és mit fogadunk el hírnek, hiszen a tények helyett egy hit és érzelmek mozgatta piacról beszélhetünk. Immár konszenzus övezi azt, hogy beléptünk az álhírek dominálta, igazság utáni korszakba.

A jelenség szociálpszichológiai magyarázata az ún. szelektív válogatás-elmélet, mely szerint az emberek azzal szeretnek szembesülni, ami összhangban van a meggyőződésekkel, és nem szeretik látni azokat a dolgokat, amelyeket nem hisznek el. A Facebook ezt a tendenciát felerősítve szerkeszti az adott felhasználó hírfolyamát, így az az illető világnézetét és hitét fogja tükrözni, véleménybuborékba zárva őt. De az Egyesült Államokban a hagyományos „hard news” terén is tapintható a társadalmi polarizáció, elsősorban pártpolitikai törésvonalak mentén. A klasszikus hírszolgáltató médiumok hitelességi mutatói már a 90-es évek óta zuhannak, ahogy az autoritással és az elittel szemben támasztott bizalom is, teret nyitva a sokszor félelmek és szorongások vezérelte hírfogyasztásnak és az álhírek terjedésének.

Mi számít álhírnek? Első megközelítésre álhírnek mondhatjuk az olyan céltalan hamis címet és sztorit, amely a közösségi médiában terjed és hasonló álhíreket gyűjtő oldalakra vezet, amelyek a kattintások generálta reklámbe-

vételekből élnek. Ám a kérdés nem egyszerű, mert ugyan történtek kísérletek az álhíroldalak listázására, illetve e listák nyomán álhírszűrő alkalmazások, plug-in-ek állnak az azokat igénylő használók rendelkezésére, mégis végső soron megállapítható, hogy mindenki azokat a híreket tartja álhírnek, amelyek ellentétesek a meggyőződésével. Emellett az álhírszűrő alkalmazásokat sem fogja telepíteni az, aki vakon elhiszi és továbbosítja azt, amit lát. Az emberek többsége eleve csak a posztok címét olvasza el, egy 2016-os felmérés tanúsága szerint pedig a Twitteren megosztott cikkek 59%-át olvasatlanul osztották meg. A szerző ugyan méltányolja példának okáért Melissa Zimdars erőfeszítéseit, aki egy portálon 11 kategóriára osztva listázza a megbízhatatlan híroldalakat, de véleménye szerint nem ez a megoldás, ahogy a Facebook álhírszűrő ígéreteiben sem bízik. Mindaddig, amíg csak a pozitív megosztások, a lájkok engedélyezettek, és a „dislike” funkció nem elérhető, addig a kattintásvadász cikkek vírusként fognak terjedni. Hiszen az, ha az ember ignorálja az adott tartalmat, nem állítja meg, legfeljebb lassítja a terjedését, illetve ha a Facebook blokkol is egy álhíroldalt, a létrehozója percek alatt elindíthat egy újat. (Abban a kérdésben, hogy a dezinformálás mozgatórugója a profit, vagy politikai motivációval is kell számolnunk, a szerző objektív bizonyítékok hiányában nem foglal állást.)

A folyton változó álhíroldalak listázása és jelentgetése helyett azt kellene célul kitűznünk, hogy a felhasználók információs műveltségét és kritikai gondolkodását javítsuk. Elektronikus csatárenn vívott információs háborúban élünk, amelyben a közösségi oldalak kattintásvadász cikkekkal bombázzák használóikat. Ám ebben a háborúban a könyvtárosok lehetnek a tábornokok. Szakmai párbeszédet kell kezdenünk a kérdéssel, és információs szakemberként felelősséget kell vállalnunk az álhírek visszaszorításáért és a tények polgárjogának visszaadásáért, hiszen minden eszközünk megvan arra, hogy ellássuk közösségünket az álhírek elleni egyetlen fegyverrel: a gondolkodás képességével.

(Szabó Piroska)

Történet

Lásd 38

Kutatás

2/2018

ULLAH, Asim – KHUSRO, Shah – ULLAH, Irfan: Bibliographic classification in the digital age : current trends and future directions. – Bibliogr. In: Information technology and libraries. – 37. (2017) 3., p. 48-77.

Könyvtári osztályozás a digitális korban: jelenlegi trendek és jövőbeli irányok

Elektronikus könyvtár; Könyvtártudományi kutatás; Osztályozáselmélet; Osztályozási rendszer

A könyvtári osztályozás a könyvtár- és információ-tudomány fő tevékenységei közé tartozik, ami rendet és megfelelő szervezettséget jelent egy könyvtár álmányára számára. A nyomtatott médiához képest a digitális gyűjtemények számos kihívást jelentenek megőrzésük, gondozásuk, szervezésük, valamint felkutatásuk és hozzáférésük szempontjából. Ebben a tekintetben a digitális környezetben való könyvtári osztályozáshoz igazi belső perspektíva szükséges. Ebben a cikkben a szerzők a digitális gyűjtemények osztályozásának különböző megközelítéseit vizsgálták és értékelték. A cikk két módszert is bemutat a különböző osztályozási rendszerek értékelésére. A tanulmány általános és holisztikus megközelítéssel pillanatfelvételt nyújt a kutatók számára a könyvtári osztályozás kutatásáról, és új kutatási irányokat is kijelöl.

(Autoref.)

Tudománymetria, bibliometria

3/2018

BIAGETTI, Maria Teresa: Validità e limiti della library catalog analysis per la valutazione della ricerca nelle scienze umane e sociali. – Bibliogr. a jegyzetekben In: AIB studi. – 57. (2017) 1., p. 7-22.

Res. angol nyelven

A library catalog analysis módszer érvényessége és korlátai a humán és társadalomtudományi kutatások értékelésében

Bibliometria; Online katalógus

A cikk áttekinti a hivatkozásanalízis történetét, lehetőségeit és korlátait a tudományos teljesítmény értékelésében általában, kiemelten pedig a humán és társadalomtudományok területén. Ezután tér át néhány szerző (Adrianus J. M. Linmans, Howard D. White és a Daniel Torres-Salinas – Henk F. Moed szerzőpáros) azon javaslatára, miszerint adott szerző könyveinek a könyvtári gyűjteményekben való jelenléte is jó értékmérő lehet. A felsorolt kutatókkal vitába szállva rámutat a *libcitation*, *library holding analysis* és *library catalog analysis* névvel illetett módszerek hiányosságaira, hiszen a katalogizálási pontatlanságok és az online katalógusok egyenetlen minősége miatt a számlálás nem ad valós eredményt. Emellett tekintetbe kell venni az állományba kerülés esetlegességeit is: az idők folyamán a könyvtárak beszerzési gyakorlata változik, gazdasági nehézségek idején először a monográfiabeszerzés csökken, egyetemi könyvtárak esetében egy képzés bevezetése nyomán egy adott műből több példány beszerzésére kerülhet sor, valamint jellemző, hogy a könyvtárak egy-egy nagy kiadótól „csomagban” vásárolnak. A számlálásból az sem derül ki, hogy a könyvtár állományába közvetlen szándék (vásárlás) alapján vagy indirekt módon, ajándék, csere, kötelempéldány-szolgáltatás, esetleg teljes gyűjtemény megszerzése révén került be az adott dokumentum. A könyvtárak állományában szereplő műveknek az online katalógusok segítségével összeszámolt mennyisége tehát alkalmatlan mutató a humán és társadalomtudományi kutatások hatásának értékelésére. Ugyanakkor a Torres-Salinas és Moed által javasolt *library catalog analysis* használható eszköze lehet például a művek nyelvek vagy országok szerinti eloszlását vagy a kiadók publikációs termését elemző bibliometriai vizsgálatoknak.

(Mohor Jenő)

4/2018

CUBILLOS-VEGA, Carla: Análisis de la producción científica sobre Derechos Humanos en Trabajo Social : perspectiva internacional (2000-2015). – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 40. (2017) 1., e163.

Res. angol nyelven

Az emberi jogok szociális munkában betöltött szerepe mint téma a nemzetközi szakirodalomban 2000 és 2015 között

Bibliometria

Az emberi jogok kérdése a szociális munka küldetésének, identitásának egyaránt része, ám ez a téma a szociális munka területéhez tartozó tudományos publikációkban alulreprezentált. A tanulmány célja, hogy megvizsgálja a szociális munka területén született, emberi jogokkal foglalkozó tudományos teremtést az utóbbi években. Ennek érdekében a 2000 és 2015 között a két legfőbb nemzetközi adatbázisban (Scopus, Web of Science) indexelt társadalomtudományi szakfolyóiratok emberi jogi anyagát vetették leíró-feltáró vizsgálat alá. A kvalitatív elemzés alapján 4 fő témakör határozható meg. A kutatási eredmények a témával foglalkozó cikkek alacsony számát, az elméleti írások gyakorlati megközelítésekkel szembeni dominanciáját és a témában uralkodó angolszász hegemóniát mutatták ki. Jelen cikk előtt ezt a kérdést még nem érintették a szakirodalomban, ezért nagy újdonságértékkel bír.

(Autoref.)

5/2018

ZHANG, Li – WATSON, Erin M.: Measuring the impact of gold and green open access. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 43. (2017) 4., p. 337-345.

Az arany és a zöld nyílt hozzáférés hatásának mérése

Felmérés; Hivatkozás; Hozzáférhetőség; Publikálás -tudományos kiadványoké

A Web of Science adatainak felhasználásával a vizsgálat arra volt kíváncsi, hogy a Kanadai Egészségügyi Kutatóintézetek (CIHR) által finanszírozott természettudományi kutatók hogyan feleltek meg az intézmény nyílt hozzáférési politikájának, és összeveti az arany és a zöld modellel közzétett cikkek hivatkozásainak számait.

Megállapítást nyert, hogy a 2008 és 2015 között publikált cikkek esetében 9% volt arany hozzáférés útján elérhető, míg 13% a zöld útvonalon. A cikkek zöme nem volt nyílt hozzáférésű. A hivatkozási arányok összehasonlíthatók voltak a zöld nyílt hozzáférésű és a nem nyílt hozzáférésű cikkek esetében, de az arany nyílt hozzáférésű cikkek hivatkozásai alacsonyabb számúak voltak. Amikor a közzététel éve szerint ellenőrizték az arany, zöld és nem nyílt hozzáférésű cikkek hivatkozásait, azok összehasonlíthatóak voltak. Az arany úton publikált cikkek körében a hivatkozási

arányok a legmagasabbak azokban a nyílt hozzáférésű folyóiratokban voltak, amelyekben fizetni kellett a publikálásért (APC). Amikor a közzététel éve szerint ellenőrizték azokat, a hibrid folyóiratokban megjelent cikkek érték el a legmagasabb hivatkozási arányt, majd ezután következtek azok a nyílt hozzáférésű folyóiratok, melyekben fizetni kellett a publikálásért. A nyílt hozzáférésű folyóiratokban megjelent cikkek-re hivatkoztak a legkevesebben. Az eredmények azt mutatják, a zöld út a leggazdaságosabb a nyílt hozzá-

férés szabályai szempontjából, és a kutatók számára legalább olyan hatású, mint az arany út.

(Autoref.)

Információszerzés (information management)

Lásd 16

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

6/2018

AYRE, Lori Bowen – CRANER, Jim: Open data : what it is and why you should care In: Public library quarterly. – 36. (2017) 2., p. 173-184.

Nyílt adatok: mik ezek, és miért foglalkozunk velük?

Adatfeldolgozás; Gépi információkeresés; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás -közigazgatási

A nyílt adatok olyan, szerzői jogilag nem védett információk, amelyeket közintézmények szolgáltatnak és tesznek korlátozás nélkül hozzáférhetővé vagy újra felhasználhatóvá. A nyílt adatok jogi és technikai értelemben nyíltak: felhasználásukat nem akadályozzák szerzői jogi megkötések, illetve szabványos, jól meghatározott formátumban, rendszerint az interneten érhetőek el. A nyílt adatok a helyi, állami és országos kormányzati szervekhez, az akadémiai szektorhoz, nonprofit és közösségi csoportokhoz és üzleti vállalkozásokhoz kötődnek. A nyílt adatok közzétételével növekszik az érintett szervezetek átláthatósága és nyilvánvalóvá válik azok értéke.

A könyvtárak sajátos feladataiknak köszönhetően segíteni tudnak a nyílt adatok felderítésében, elérésében és felhasználásában. A nyílt adatok kezelése a következőket öleli fel: a fő adatforrások megtalálását (ebbe a körbe tartozik a publikálásra érdemes könyv-

tári információk azonosítása is), valamint a digitális írástudással foglalkozó képzések megszervezését, továbbá a nyílt adatok kreatív felhasználását.

A nyílt adatok úttörői 2007-ben jelentek meg. Meghatározásuk szerint teljes, elsődleges, elérhető, géppel feldolgozható, tulajdonhoz nem kötődő, licenctmentes adatokra van szükség. Az amerikai kormány 2013-ban megfogalmazta a nyílt adatokkal kapcsolatos koncepcióját (Open Data Policy), majd 2014-ben jóváhagyta az úgynevezett DATA törvényt (Digital Accountability and Transparency Act). A nyílt adatok fő lelőhelye a data.gov adatportál, amely a minisztériumok, városok és megyék adatfájljait tartalmazza. Az amerikai államok legtöbbször saját portált üzemeltet. Project Open Data néven 2013-tól nyilvános, online elérhető repozitóriumot hoztak létre, amelynek előnyeit így foglalták össze: takarékos megoldás, segít kiküszöbölni az azonos kutatásokat, használni lehet mások adatfájljait; segíti a tájékozott, adatvezérelt, intelligens döntéseket; bevételt és új munkalehetőségeket teremt a magánszektorban.

A nyílt adatok felhasználása korlátlan lehetőségeket rejt magában a gazdaság minden területén. A könyvtárak szerepe a nyílt adatok ökörendszerében abban áll, hogy segítsék a felhasználókat a nyílt adatok kikeresésében, partnereiket – többek között a helyi és regionális önkormányzatokat – abban, hogy közreadják nyílt adataikat, és hogy maguk a könyvtárak is közzétegyék nyílt adataikat (ilyenek például a statisztikai, költségvetési és a weboldalon szereplő adatok). A könyvtárosokat információkeresési és di-